

KULTUR

Kulturen som skulle knekkes, overlevde forsøket

Internatskoler med språkforbud skulle få kvener og andre finskbeslektede folk til glemme morsmålet og bli «ordentlige» nordmenn, svensker og russere. I dag bygges kulturen opp igjen. «Jo visst finnes vil!» konkluderer Bente Imerslund i sin nye bok.

■ GERD ELIN STAVA SANDVE

– Jeg har hørt skrekkelige historier, sier Bente Imerslund til Dagsavisen.

Hun har skrevet boka «Kvener, skogfinner, tornedalinger, karelere, vepsere og ingermanlandsfinner: Onhan meitä vielä! Jo visst finnes vil!», med totalt 75 intervjuer med mennesker som tilhører de finskbeslektede minoritetsgruppene hun nevner i boka sitt tittel.

Mange av dem forteller om myndighetenes forsøk på fororskning, forsknings, russifisering, med brutale metoder som levner den norske, svenske og sovjetiske/russiske staten svært liten ære.

– Helt fram til 1960-70-tallet var det forbudt å snakke kvensk på skolen i Norge, forbudt med tornedalsk meänkieli i Sverige, forbudt med karelsk i Russland. Elevene måtte bo på internatskoler langt borte fra foreldrene. De ble kjefet på og ydmyket, og ble fortalt at de måtte snakke bare norsk, bare svensk, bare russisk. Ungene var seks-sju år, og kunne ofte bare morsmålet sitt, ikke majoritetsspråket. Da fikk de svært lite ut av de første skoleårene. Samtidig mistet de kontakten med sin egen kultur, sier Imerslund.

Opptur nå

Den kulturen er nå, sakte, men sikkert, i ferd med å gjenoppbygges. Det fins mennesker med finskspråklig og finskulturell bakgrunn i alle Finlands naboland. I Norge skogfinner og kvener, i Sverige skogfinner og tornedalinger, i Nordvest-Russland karelere, vepsere og ingermanlandsfinner.

I Norge har skogfinnene mistet det finske språket, men bevart en del av den materielle kulturen, for eksempel badstu, røykstuer og tørkehus for noen

kalt rier, samt en nær tilknytning til naturen, særlig skogen. Kvensk språk er fortsatt i bruk nord i Norge.

– Fornorskingspresset var veldig hardt inntil for noen tiår siden. Men de siste 20–30 år har mye positivt skjedd i Norge, med et kvensk kultursenter, institutt og flere språksentre. Et kvensk teater er under oppbygging. I 2005 ble kvensk anerkjent som et eget språk, ikke bare en finsk dialekt. I 2014 kom den første kvenske grammatikken. Den er laget av en finsk språkforsker, Eira Söderholm. Hun er ikke kven, men tok blant annet utgangspunkt i romaner skrevet på kvensk av Alf Nilsen-Børsskog, forklarer Bente Imerslund.

Skjulte finnskupper

Imerslund er ikke kven eller skogfinn selv, men har jobbet med finsk og finskbeslektet kultur store deler av livet.

– Jeg brukte to år på å lære meg finsk ved universitetet i Norge og Finland. Da jeg så flyttet til Nord-Norge og oppdaget at det var folk der som ikke engang ville innrømme at de snakket finsk – et språk jeg var så stolt over å ha lært meg – ble jeg sjokkert. Og lei meg. Dette var jo ikke på 1700-tallet, men på 1970- og 80-tallet! Det gikk opp for meg hvor vondt det må være å tilhøre en gruppe som majoriteten vil gjøre usynlig, assimilere inn i flertallsbefolkningen, sier forfatteren.

Charlotte Kalla og Mikael Niemi

Et av intervjuene i boka er med den svenske langrennstjerna

Charlotte Kalla. Hun forteller om sorgen det er at hun ikke kan kommunisere ordentlig med sin egen mormor, fordi mormoren snakker finsk, et språk barnebarnet ikke lærte ordentlig på skolen eller hjemme.

Et annet intervju er med suksessforfatteren Mikael Niemi, som har skrevet bestselgerne «Populærmusikk fra Vittula» og «Koke bjørn». Han er optimistisk på tornedalsk kulturs vegne.

Russisk støtte

I arbeidet med boka har Bente Imerslund også reist mye til Russland, og sett på hvordan den finskspråklige minoriteten behandles der. Oppdagelsen hun gjorde overrasket henne:

– Etter glasnost har karelsk kultur blomstret voldsomt opp. Faktisk er støtten større i Russland enn i Norge. Den karelske republikk får statsstøtte til å drive med karelsk språkopbygging og språkforskning, og til å drive radio og skriftmedier på minoritetsspråkene. Radioen i Karelen har en egen avdeling for finsk, karelsk og vepsisk, med totalt tretten medarbeidere.

Til sammenligning har NRK en kvensk nettside, med to medarbeidere. Men ingen radio- eller TV-sendinger.

– De fleste kvensktalende i dag er av eldre årgang, mennesker i seksti- og syttiåra. Mange hadde nok hatt større glede av radio-sendinger enn av

tekster på internett, sier Imerslund.

Dugnadsarbeid

Hun har latt seg inspirere av en ung finsk student som allerede på 1820-tallet gjorde en solid innsats for å ta vare på skogfinnens historie, ved å skrive grundige dagbøker og andre notater, og ved at han lurte seg til å skrive inn flere tusen finske etternavn inn i datidas viktigste folkeregister, kirkeboka – delvis mot prestens vilje.

– Det er synd at storting og regjering vet så lite om denne minoriteten, og bevilger så små

Bente Imerslund har skrevet boka «Jo visst finnes vil!», om kvener, skogfinner, tornedalinger, karelere, vepsere og ingermanlandsfinner i Finlands naboland Norge, Sverige og Russland.

Foto: Privat

Fra urpremierer på spelet «Grenselaus» i Vera i Verdalen i 2012. Vera er det nordligste skogfinske området i Norge. Dit kom noen skogfinske familier vandrende fra Trysil i 1799.

Foto: Bente Imerslund

midler til å ta vare på den. Mye av det kvenske og skogfinske kulturarbeidet nå, skjer på dugnad, med pensjonister som frivillige, sier Imerslund.

Mangfold

Men hva er poenget med å ta vare på og bygge opp igjen en kultur som nesten var utdødd?

– Godt spørsmål! Hva er egentlig poenget med å ta vare på norsk? Vi er så små. Alle kan jo engelsk! Jeg synes mangfold er veldig viktig. Alle skal ikke presses inn i en form. Det handler om røtter og identitet og trykthet, sier forfatteren og forskeren til Dagsavisen.

«Babbel» var morsmål

Hvor mange mennesker har kvensk eller skogfinske bakgrunn i Norge, er litt vanskelig å tallfeste, sier Bente Imerslund.

– Hvor tykt skal blodet være? Er det nok med én kvensk besteforelder for å regne seg som kven? Hvordan skal man telle? Det vi vet, er at rundt ti prosent av Norges befolkning har skogfinske blod i årene, spredd over hele landet. De eldre generasjonene var opplært til å skjule sin finske bakgrunn. Det fins mange historier om at barn og barnebarn først oppdaget opphavet sitt da besteforeldrene kom på gamelehjem som demente, og gradvis mistet norsken, mens morsmålet kvensk var bevart. I noen teller ble kvensken avskrevet som «babbel» av gamelehjemssansatte som ikke visste bedre, før noen oppdaget hvilket språk den gamle snakket. Men da er det for sent for familien å få historien.

gerd.elin.sandve@dagsavisen.no

KULTUR

Oddbjørg Ulstein i Børselv med sin lille sønn Anstein Mikkelsen på fanget. Guttens kvenske oldemor Anni-Åmami (t.v.) har på seg en dakki, hverdagsplagget for kvenske kvinner i Børselv. Anstein ble den første kvenske filmkunstneren. Han laget «Under en annen himmel», inspirert av oldemorens fortellinger om stjernehimmelen.

Foto: Privat